

KATASTAR

Umjesto riječi *katastar* čulo se nekada kod nas i *kataster* prema njemačkom *Kataster*. Za naš jezik bolje odgovara svršetak na *dr.* Imademo svu silu riječi muškog roda s takovim svršetkom (zidar, klesar, metar itd.). Premda, ima dosta riječi i na *er* (*monter*, *šofer* itd), koje su većinom francuskog porijekla. Pravopis (1960) navodi kao ispravno *katastar* a ne *kataster*.

A odakle potiče termin *katastar*? Obično se uzima, da je riječ došla iz latinskog *caput* = glava i *registrum* = registar, popis, spisak. Dakle *capitulum registrum* odnosno *capitationis registrum* (= popis poreznih obveznika). Sažimanjem da je došlo *capitastrum*, *catasirum*, *katastar*.

U broju 9—1969 časopisa *Zeitschrift für Vermessungswesen* štampan je članak F. Simerding: Upotreba i porijeklo riječi *katastar* (*Werwendung und Herkunft des Wortes Kataster*). Pisac među ostim kaže: »Riječ *capitastrum* nije obrazložena obrazložena niti klasičnim niti srednjelatinским spisima. Vjerojatno je ona samo pokušaj etimološkog tumačenja. Prvi puta se javlja kod jezikoslovca Menage-a u djelu *Originali della lingua italiana* (Paris 1669)«.

Tumačenje preko *capitastrum* ima dakle već prilično dugu tradiciju. Ali Simerding dokazuje, da je riječ *katastar* došla iz talijanskog *catastico*. »Ova je riječ nađena već u jednom izvoru (Urkunde) Venecije iz 1185. god. u značenju spiska poreznih obveznika. *Catastico* se je tamo upotrebljavalo do 17. vijeka.« Riječ izvodi z

bizantskog, srednjovjekovnog, *katastihon* = računarska knjiga. U Grčkoj da se još i danas upotrebljava u značenju *notes*, *poslovna knjiga*, ali, da se ta riječ već smatra zastarjelom. Zapravo grčki *kata stihon* znači po liniji, po rubrici.

Dr N. N.

SISTEMATIZACIJA TEODOLITA I NOMENKLATURA (SOVJETSKA)

Život ide tako brzo — pa i sve brže — da se to osjeća i u pisanju, izražavanju, dakle i terminologiji.

Glavni geodetski instrument je *teodolit*. Početno slovo mu je *T*. To slovo postaje kratica za instrument. Piše se i *Th*, ali vjerojatnije je, da će kao kraće internacionalno pobijediti samo *T*.

Prikazati ću sistematizaciju, nomenklaturu, a naročito *kratice* za teodolite u SSSR. Podatke vadam iz vrlo interesantne knjižice KRATKII TOPOGRAFO GEODEZIČESKII SLOVAR-SPRAVOČNIK (Kratki topografo-geodetski rječnik i priručnik), Moskva 1968, naklada Nedra, str. 220, cij. 80 kop, redakcija; B.S. Kuzmin, saradnici: Gerasimov, Govoruhin, Kuzmin, Molohanov, Pospelov, Fomin. U toj knjižici natuknica o teodolitu počinje riječima:

»TEODOLIT — geodetski instrument za mjerenje korizontalnih kuteva. Većina konstrukcija omogućuje i mjerenje vertikalnih kuteva, ali s manjom tačnosti. Instrumenti za jednako tačno mjerenje vodoravnih i vertikalnih kuteva nazivaju se *univerzali*.« U tekstu dalje slijedi opis i naziv dijelova. Donji dio je *podstavka*, podnožni vijci (za-

vrtnji) podjemni vinti, limb *uglomer-ni krug*, durbin *zritelna truba*, libele *urovni* itd. Teodoliti sa staklenim kru-govima nazivaju se *optički teodoliti*. *Triangulacioni* teodolit *TT-2»/6«* je s čitanjem vodoravnog kruga 2", vertikal nog 6", *astronomski univerzal UA-2"/10"* optički teodolit *OT-0,2"*, *univerzal U-5"*,

srednji optički OTS i TB1 s podjelom (cenom deljenja) 20' ili 20c i skalom op-tičkih mikrometara 2cc ili 1". *Mali op-tički T-i* i T-i s malom tačnošću: *TT3* i *TT4*, podjela 20', mikrometar 10"; *TT50*, *TT5* i drgi T-i »s metalnim krugovima i 30" noniusima . . .«

Iz iste publikacije vadim dalje:

»Državna komisija za mjere i pribore za mjerenje usvojila je 7. VI 1963. standard 10529-63 *teodoliti-tipovi* . . . « Predviđa se 8 tipova:

Tip	Osnovne značajke	Srednja pogreška ugla	Odgovara-jući prototip	Primjedba
Visokotačni teodoliti				
T05	Triangulacija 1. red	0"5	TVO2 tvornice ZOMZ	
T1	Triangul. i poligo-nometr. 2. reda	1",0	OT-02	Teodolit će imati jači durbin i savršeniji mikrome-tar
Tačni teodoliti				
T2	Triang. i polig 3. reda	2",0	TB-1	Treba biti sposoban za as-tron. određivanje manje tačnosti i rad s daljinomje nrim priborom po sistemu s 3 stativa
T5	Poligonom. 1. i 2. reda	5",0	OTS	Imat će automatski polo-žaj nule na vert. krugu. U slučaju trešnje (vjetar) ne preporuča se mjerenje ver tikalnih kuteva
T10	Analitičke mreže	10"	TT5, TN	
Tehnički teodoliti				
T15	Polig. mreža i rudarstvo	15"	OMT-30 (rudarski)	Predviđena autom. nula
T20	Isto	20"	T01 (rudarski)	
T30	Polig. mreža i tah. vlaci	30"	TOM (teo-dolit opti-čki mali)	

»Pod srednjom pogreškom (srednjim kvadratičeskim odstupanjem) razumjeva se kvadratično odstupanje mje renja ugla u jednom iz 12 girusa u laboratorijskim uslovima«

Dakle teodoliti su *visokotačni, tačni i tehnički*. Kratica je *T* i broj koji označuje srednju pogrešku u sekundama opažanja jednog kuta u jednom girusu. Propisane su i dozvoljene granice odstupanja kod testiranja. *Dr. N. N.*

SISTEMATIZACIJA NIVELIRA I NOMENKLATURA (SOVJETSKA)

Vadim iz knjižice KRATKI TOPOGRAFO-GEODEZICESKII SLOVAR SP

RAVOČNIK, Moskva 1963, nomenklaturu (kratice) sovjetskih nivelira:

»Državni komitet standardnih mjera i mjeraćih sprava donio je 1963. standard (GOST) 10528-63-*Niveliri-Tipovi*. Predviđa 3 grupe nivelira: visokotačni, tačni i tehnički. Po konstrukcionim osobinama niveliri se dijele na »gluhe« s libelom uz durbin, zatim s automatskom linijom viziranja te s nagnutim pravcem viziranja. Predviđa se proizvodnja 8 tipova nivelira. Kratke karakteristike su u slijedećoj tablici«.

Tip	Osnovna namjena	Srednja pogreška	Odgovara tipu	Napomena
Visokotačni niveliri				
N1	nivelacija 1. reda	ne preko 05 mm na 1 km »dvojnog hoda«	NB-4 s toplozaštitom	
N2	2. reda	ne preko 1 mm na km	NA-1	novi nivelir mora imati »toplozaštitni kožuh«
NS2	isto			mora imati automatsko horizontiranje vizure
Tačni niveliri				
N3	3. red	ne preko 4 mm	NB-1	
NS3				automatsko horizontiranje
NS4	4. red	ne preko 8 mm na km jednostr.		isto
Tehnički niveliri				
NT	cestograd. građevinarstvo	ne preko 6 mm kod letve 150 m		treba da ima vodoravni krug. Cijevna libela ili automatsko horizont.
NLS	krokiranje	ne preko 15 mm od 150 m letve	NL-3	mogućnost nagiba do 6°. Automatsko horizontiranje visokog indeksa

Dr. N. N.

OSNOVE ZA RAD NA TERMINOLOGIJI

U odboru za strojarsku i brodograđevnu terminologiju u Zagrebu, pri odgovarajućem fakultetu, prof. Ing. N. Malešević održao je referat o osnovama. Iznosim te osnove, jer mogu vrijediti i za rad na *geodetskoj terminologiji*.

»1 JEZIČNO NAČELO

- 11 Svaki pojam treba imati svoj naziv.
- 12 Novi nazivi i zamjene za loše današnje nazive birati iz hrvatskog i srpskog jezika i dijalekta.
- 13 Ne nađe li se rješenje pod 12), uzeti naziv prema osnovama drugih slavenskih naroda.
- 14 Ostaviti opće uvedene internacionalne nazive.
- 15 Nazive neslavenskog jezika koji nisu internacionalni zamjeniti po 12) i 13).

2 POJMOVNO NAČELO

- 21 Naziv treba pojmovno odgovarati označenom uz potrebne diferencijacije za srodne nazive
- 22 Stare uvedene nazive koji ne odgovaraju pojmovno mijenjati samo ako smetaju.
- 23 Stare još ne uvedene nazive, koji pojmovno osjetljivo ne odgovaraju treba mijenjati.

4 SISTEMATIZACIJA DOČETAKA ZA JEDNOZNAČNOST NAZIVLJA

401 Čovjek koji vrši radnju	— <i>ač</i> (kovač) — <i>ar</i> (zidar, čuvar) — <i>ar</i> (stolar, bačvar) — <i>ačica</i> (sijačica) — <i>arica</i> (čizmarica)	glagolskoj osnovi za ženski rod
402 Radnja	— <i>dba</i> (kosidba, plovidba) — <i>je</i> (nošenje, kovanje)	glagolskoj osnovi pasiv. participu glagola
403 Svojstvo, apstraktni pojam	— <i>stvo</i> (gospodarstvo) — <i>ota</i> (ljepota) — <i>oča</i> (čvrstoća) — <i>ost</i> (kovnost)	imeničnoj ili pridjevnoj osnovi pridjevnoj osnovi
404 Materijalna stanja	— <i>avina</i> (mješavina) — <i>evina</i> (taljevina) — <i>ina</i> (otopina)	imeničnim pridjevima i glagolskim osnovama
405 Predmet, dio stroja	— <i>ak</i> (vijak) — <i>njak</i> (svornjak) — <i>ica</i> (usadica) — <i>ik</i> (zupčanik)	imeničnim pridjevima i glagolskim osnovama

24 Nazive promatrati za zatvorenu skupinu a nikako pojedinačno. U skupini obuhvatiti sve izraze koji postoje.

25 Nazivi se ne smiju prevoditi s jednog stranog jezika već obrađivati širim ispitivanjem pojmovne postavke s više stranih jezika. Za ovako stvarane nazive mogu se navesti nazivi za više od 4 obavezna strana jezika.

3 STILISTIČKO — GRAMATIČKO NAČELO

31 Filološka pravila primjenjivati elastično i povremeno odstupati od gramatičkih i stilističkih pravila, ako to zahtijeva logika.

32 Prednost ima kraći naziv i naziv izražen jednom riječju.

33 U nazivima sastavljenim od dvije riječi jedna je riječ pridjev a druga imenica.

34 Nazive graditi iz korjena uz doda tak prijedloga i dočetaka, tzv. kovanice, a izbjegavati zavarenice kao imenica, pridjev i glagol.

36 Za nove nazive koji još nisu prošireni treba kod gradnje kovanica dodavanjem dočetaka i prijedloga provoditi sistematizaciju prema 4)

406 Alat	— <i>lo</i> (ralo, šilo) — <i>alo</i> (glodalo) <i>ilo</i> (dubilo)	glagolskim osnovama ili korjenu
407 Strojevi	— <i>lica</i> (bušilica) — <i>alica</i> (dizalica) — <i>ilica</i> (tokarilica) — <i>aljka</i> (štrcaljka) — <i>iljka</i> (svjetiljka)	glagolskim osnovama glagolskim osnovama
409 Pribor	— <i>nik</i> (prenosnik) — <i>enik</i> (redenik) — <i>anik</i> (uljanik) — <i>janik</i>	Imen. glag. osnovama i imenicama
410 Proizvod radnje	— <i>ak</i> (izradak, otkovak) — <i>tak</i> (svitak) — <i>utak</i> (zavijutak) — <i>otina</i> (bušotina) — <i>ivo</i> (pletivo)	glagolskim osnovama
411 Dio stroja u kojem se vrši radnja	— <i>ište</i> (ognjište, lovište)	imenič. i glag. osnovi
412 Prostorija u kojoj se vrši radnja	— <i>nica</i> (kovačnica) — <i>onica</i> (ljevaonica) — <i>arnica</i> (stolarnica)	glag. i imenič. osnovama i imenicama
413 Prostorija u kojoj je postrojenje, predmet	— <i>ovnica</i> (kotlovnica)	imeničnim osnovama predmeta ili postrojenja
414 Teoretski pojam, tačke promjene	— <i>ište</i> (talište, sjecište)	glagolskoj osnovi«

Dr. N. N.